

DOI 10.33930/ed.2019.5007.36(8-9)-3
УДК 141.7:130.2

(НЕ) САКРАЛЬНЕ В МІСТІ: ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІН СУЧАСНОГО МІСЬКОГО ПРОСТОРУ

(NON) SACRED IN THE CITY: THE RESEARCH FEATURES OF CHANGES
IN THE MODERN URBAN SPACE

К. Л. Гуржи

Актуальність теми дослідження. Взаємодія з міським простором лежить в основі нашого буденного життя. Не лише його використання, але й розуміння, присвоєння та наділення цінністю чи надцінністю визначає нас як городян та громадян. Це доводить визнання політичними діячами певних територій (міст) – територіями над якими панує певна ідея, спорідненими з нею, її ретрансляторами й спроби вплинути на них. Міські зміни в свою чергу спричиняють рухливість культурних сенсів відповідно до яких живе та орієнтується людина.

Постановка проблеми. Міська матерія потрібна сучасній спільноті для конструювання світу. Місто перетворюється на образ раціонального світу, створеного людиною. Але якщо універсум для людини опосередковується міським простором та засвоюється через міські структури, постає питання про їх сутність. Окремою лакуною в цьому колі питань про підстави такого світотворення через організацію міського життя є пошук відповіді на питання про те, що саме в міському просторі вказує, фіксує та відбиває уявлення про світ і про себе.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для всебічного розкриття дослідницького завдання (аналізу сакральних сенсів в культурі і суспільстві) вихідними теоретичними працями стали дослідження з семіотики Ролана Барта та Юрія Лотмана, пояснення сакральності в роботах Пітера Бергера та Мірчі Еліаде, розкриття механізмів організації міського простору в роботах Амоса Рапопорта та Спіро Костофа та витлумачення феномену поліцентричності на основі концепції міста як метаколектора Петера

Urgency of the research. Interaction with urban space is at the heart of our everyday lives. It is not just its use, but its understanding, appropriation and giving value or super-value that defines us as citizens and citizens. This proves that politicians recognise certain territories (cities) as territories over which a certain idea dominates, related to it, its retransmitters and attempts to influence them. Urban changes, in turn, cause the mobility of cultural meanings according to which people live and are oriented.

Target setting. Urban matter is needed by the modern community to construct the world. The city becomes an image of a rational man-made world. But if the universe for man is mediated by urban space and assimilated through urban structures, the question of their essence arises. A separate gap in this circle of questions about the foundations of such a universe through the organization of urban life is to find an answer to the question of what it is in urban space that indicates, fixes and reflects representations of the world and the self.

Actual scientific researches and issues analysis. In order to fully develop the research objective (analysis of sacred meanings in culture and society), the original theoretical works were studies on semiotics by Roland Barthes and Yuri Lotman, explanations of sacredness in the works of Peter Berger and Mircea Eliade, disclosure of mechanisms of urban space organisation in the works of Amos Rapoport and Spiro Kostof and interpretation of the polycentric phenomenon based on the concept of the city as metacollector by Peter Sloterdijk.

Practical illustrative material on

Слотердайка.

Практичний ілюстративний матеріал сакралізації в містах дають дослідження Берліну Аляйди Асман, культурних пам'яток Парижу Анрі Лефевра та американської громадянської релігії.

Серед вітчизняних досліджень сакрального простору у різних його співвіднесеннях з міською реальністю вже формується певне дослідницьке підґрунтя в розвідках Ф. Тихомірової, К. Белікової, А. Сорочук.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз проблеми оприявлення культурних сенсів в міському сакральному просторі та унаочнення сучасних процесів сакралізації в місті. Аналізуючи досвід Берліна, Парижа, Нью-Йорка та Індіанополіса спробуємо проілюструвати якого саме перетворення зазнають сучасні міські простори, як відбувається сакралізація міських об'єктів та що стає підставою для такої сакралізації міських просторів. Саме переведення розмови про сакральне в сучасному місті у теоретичну площину та розгляд механізмів сакралізації у першому наближенні стане предметом даної розвідки.

Виклад основного матеріалу. В статті розглянуто феномени сакралізації об'єктів культурної спадщини (коли такі міські об'єкти є "іконами" й частиною символічної ідентичності), роль громадянської релігії в сакралізації об'єктів міського простору (на прикладах Нью-Йоркського простору Ground Zero, меморіалу убитим євреям Європи в Берліні). Акцентовано увагу на своєрідній міграції "релігійної" термінології в повсякденний міський дискурс (використання стійких позначень: ікона міста, місто ікона, "опоганення архітектурної споруди"). Зроблено акцент на гібридності міських просторів та появи множинності міських сакральних центрів.

Висновки. Сакральний каркас сучасного міста складається з сакралізованих об'єктів, які організовують сітку міських координат та допомагають новим

sacralisation in cities is provided by studies of Berlin by Aleida Asman, the cultural monuments of Paris by Henri Lefebvre and American civil religion.

Among the national studies of sacred space in its various correlations with urban reality, a certain research ground is already forming in the studies of F. Tikhomirov, K. Belikov, and A. Sorochuk.

The research objective. The aim of the article is to analyse the problem of identifying cultural meanings in urban sacred space and to illustrate contemporary processes of sacralisation in the city. Analysing the experiences of Berlin, Paris, New York and Indianapolis, we will try to illustrate exactly what kind of transformation contemporary urban spaces are experiencing, how sacralisation of urban objects occurs and what becomes the basis for such sacralisation of urban spaces. It is the translation of the conversation about the sacred in the contemporary city into a theoretical plane and the consideration of the mechanisms of sacralisation as a first approximation that will be the subject of this exploration.

The statement of basic materials. The article examines the phenomena of sacralisation of cultural heritage objects (if such urban objects are "icons" and part of the symbolic identity), the role of civil religion in the sacralisation of urban space objects (using the examples of New York's Ground Zero space, the memorial to the murdered Jews of Europe in Berlin). Emphasis is placed on the peculiar migration of "religious" terminology into everyday urban discourse (use of stable designations: city icon, city-icon, "desecration of an architectural structure"). Emphasis is placed on the hybridity of urban spaces and the emergence of a multiplicity of urban sacral centres.

Conclusions. The sacral framework of the modern city consists of sacralised objects that organise the grid of urban coordinates and help new citizens integrate into the urban field of meaning.

городянам інтегруватися у міське смислове поле. Сучасна сакралізація не зникає, але роздрібнюється, вона може бути охарактеризована як плюральна сакральність, адже місто населене спільнотами, об'єднаними на різних підставах, за різними ознаками і їх сакральне в місті може докорінно відрізнятися від сакрального іншої спільноти. Факти сакралізації сучасного міського простору, вказують на тяглість цього процесу на противагу дослідженням, що схильні говорити про стовідсоткову секуляризацію міського простору. Згадана сакралізація міських ландшафтів, просторів, об'єктів та структур, розглядається нами як перспективна тема, що потребує подальшого детального розгляду.

Ключові слова: сакральний міський простір, сакралізація в місті, філософія міста, культурні цінності.

Modern sacralisation does not disappear, but fragments; it can be characterised as plural sacralisation, because the city is inhabited by communities united on different grounds, on different grounds, and their sacredness in the city can be fundamentally different from that of another community. The facts of sacralisation of contemporary urban space, point to the continuity of this process as opposed to the studies that tend to speak of a one hundred percent secularisation of urban space. The aforementioned sacralization of urban landscapes, spaces, objects and structures, we see as a promising topic that requires further detailed consideration.

Keywords: sacred urban space, sacralisation in the city, city philosophy, cultural values.

Актуальність теми дослідження. Міста виявляються рамкою для всіх сучасних процесів, що перебігають в суспільстві, але міста не просто тло чи майданчик для них, не просто простір для змін. Це доводить визнання політичними діячами певних територій (міст) – територіями над якими панує певна ідея, спорідненими з нею, її ретрансляторами. Такими є приклад спроби збудувати в Каїрі Париж на Нилі, як визнання того, що Каїр – територія західних цінностей та способу життя. Через кілька десятиліть після такої реконструкції на головній площі Каїру – Тахрір відбулася арабська весна. Як стає видно, всі ці міські зміни спричиняють рухливість культурних сенсів відповідно до яких живе та орієнтується людина. Саме переведення розмови про сакральне в сучасному місті у теоретичну площину та розгляд механізмів сакралізації у першому наближенні стане предметом даної розвідки.

Постановка проблеми. Міська матерія потрібна сучасній спільноті для конструювання світу, в тому сенсі, як про це пише Юрій Лотман в есеї “Архітектурний простір”: “з одного боку [організація міського простору], моделює універсум: структура побудованого і обжитого світу переноситься на весь світ в цілому. ... З іншого, він моделюється універсумом: світ, створюваний людиною, відтворює його уявлення про глобальну структуру світу” [7, с. 409]. Місто перетворюється на образ раціонального світу, створеного людиною. Цю світотворчу функцію в контексті міських культурних досліджень розробляють науковиці з Університету Амстердама Керолін Бердсолл, та Симона Калкман через феномен, що позначають терміном “worlding” [11, с. 114]. Цей термін можна перекласти як “світотворення”, він ніби розширює діяльність городян при world-making / створення світу, це більше ніж конструювання світу це процес становлення світу в теперішньому тривалому часі. Дослідниці зосереджуються на тому, як культурні практики створюють світи і на різноманітність форм, яких вони набувають у міського населення по всьому світу відповідно до соціального, політичного та економічного контексту. Але якщо універсум для людини опосередковується міським простором та

засвоюється через міські структури, постає питання про їх сутність. Окремою лакуною в цьому колі питань про підстави такого світотворення через організацію міського життя є пошук відповіді на питання про те, що саме в міському просторі вказує, фіксує та відбиває уявлення про світ і про себе?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки дослідницьке завдання, поставлене у даній розвідці, має справу з найширшим об'єктом – сакральними сенсами в культурі і суспільстві – вихідними теоретичними теоретичними працями стали класичні дослідження з семіотики Ролана Барта та Юрія Лотмана, пояснення сакральності в роботах Пітера Бергера та Мірчі Еліаде, розкриття механізмів організації міського простору в роботах Амоса Рапопорта та Спіро Костофа та витлумачення феномену поліцентричності на основі концепції міста як метаколектора Петера Слотердайка.

Практичний ілюстративний та наративний матеріал сакралізації в містах дають матеріали ЗМІ та дослідження Берліну Аляйди Асман, культурних пам'яток Парижу Анрі Лефевра та американської громадянської релігії.

Серед вітчизняних досліджень сакрального простору у різних його співвіднесеннях з міською реальністю вже формується певне дослідницьке підґрунтя в розвідках Ф. Тихомірової, К. Белікової, А. Сорочук. В той же час, бракує більш системних теоретичних досліджень міста та сакрального простору.

Метою статті є аналіз проблеми оприявлення культурних сенсів в міському сакральному просторі та унаочнення сучасних процесів сакралізації в місті. Коло питань яке може виникнути при розкритті поставленої мети окреслюється темами наявності сакрального в сучасному місті, проблемою визначення сакральних об'єктів в міському просторі, особливості сакралізованого простору в місті як центрального простору, яким чином можливе сакральне в поліцентричному місті. Саме переведення розмови про у теоретичну площину та розгляд механізмів у першому наближенні стане предметом даної розвідки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогоднішній характер взаємодії городян з міським простором загалом не є релігійним, а сакральні міські простори носять скоріше гібридний характер (всі мешканці міста мають доступ до цих просторів, але як сакральні такі простори й об'єкти в них сприймається далеко не всіма). Досить буденною є ситуація, коли храм є одночасно місцем взаємодії з сакральним для вірян й просто вражаючою спорудою для туристів. Взаємодія з міським простором лежить в основі нашого буденного життя, й не лише його використання, але й розуміння, присвоєння та наділення цінністю чи надцінністю визначає нас як городян та громадян. Використовуючи оптику соціально-філософських досліджень, перетворення міських просторів, процеси втрати чи набуття міськими об'єктами статусу сакральних – можуть сприйматись як ключ до розв'язання навіть таких масштабних проблем суспільства, як культурний плюралізм, політична маніфестація та політичне мовчання, примирення з історичною пам'яттю та вироблення національної ідентичності. Аналізуючи досвід Берліна, Парижа, Нью-Йорка та Індіанapolisа спробуємо проаналізувати та проілюструвати якого саме перетворення зазнають сучасні міські простори, як відбувається сакралізація міських об'єктів та що стає підставою для такої сакралізації міських просторів.

Сучасна дискусія на тему сакралізації міського простору досі вписується

в діалогічну пару сакральне-секулярне. В якій прибічники погляду на присутність сакрального в повсякденному житті городян апелюють до теорії Мірчі Еліаде, про вічне повернення/відтворення божественного світопорядку в земних формах, через імітацію небесного архетипу через ритуали та повторення дій що вчиняли боги, пращури чи культурний герой. Відповідно до неї, первісна людина вважала простір в якому жила створеним, реальним, зреалізованим лише якщо він був причетним до “символізму центру” поселення, храми, житло стають реальними, оскільки ототожнюються з “центром світу” [14, с. 5-6]. Через це відтворення до реального буття закликається не просто частина фізичної реальності, через ці дії виникає створений та символічно організований людський простір [14, с. 6-11]. Оскільки така організація відбувається за зразком – світ, що нас оточує, міста, святилища – все має позаземні прототипи, що уявляються як проект, зразок чи двійник. Наприклад, середньовічна ідея ідеального міста була пов’язана з уявленнями про образ Небесного Єрусалима і Civitas Dei – як зразка, даного в Святому писанні. Відтворені в містах сакральні архетипи долучали публічні простори до релігійного: Київ і Константинополь називали Новим Єрусалимом; Рим, Трір, Кельн, Майнц, Прага і Страсбург додавали до назви міста в своїх офіційних печатках і документах разом з назвою допис “Sancta Civitas” – Святе місто [5, с. 193].

Інша крайня позиція – це переконання в цілковитій секуляризації сучасних міських просторів. В роботі “Десакралізація простору сучасного міста” обстоюється погляд на місто, як на “простір браку уявлень про священний характер життя та середовище руйнації всіх систем вартостей” [8, с. 96]. Авторка вважає, що мирський град – це повністю десакралізований простір, що втрачає зв’язок із сакральним й позбавляється священних границь які розмиває глобалізація. Тоді єдиним прихистком сакрального стає храм. Секулярний простір витісняє, все профанне, а сакральне виявляється замкненим в релігійних спорудах, звуженим до місць відправлення культу.

Між цими двома полюсами лежать дослідження, що залишають місце для сакрального в місті, але в перетворених формах. Якщо відштовхуватися від розуміння десакралізації міста так, як охарактеризував цей процес Мартін Гайдегер у “Часі картини світу”, то побачимо як вузько зазвичай розуміється сакральне в контексті європейського міста. Ведучи мову про сутнісні характеристики епохи Нового часу, філософ виокремив п’ять явищ, серед яких десакралізація подається у сенсі дехристиянізації. Бо християнство вже не лежить в основі картини світу, воно перетворюється на християнський світогляд. Розхристиянізована безбожна картина світу за Гайдегером, стає полем для історичного та психологічного дослідження міфу [10, с. 42]. Такий підхід залишає місце для сакрального в житті людини, адже воно неявно, вже не прив’язуючись до культових споруд оприявнюється в інших міських структурах. Це можна побачити через відношення людей до тих чи інших просторів, через їх виокремлення при повсякденному використанні, в практиці, в мові, в пам’яті.

Виникає “новий” сакральний простір, який К. Белікова характеризує як поєднання місць особистого всесвіту [4, с. 42], акцентуючи увагу на криптирелігійній сутності поведінки сучасних городян. Сакральне тепер може виявитися у будь-чому, що має символічне значення. Амос Рапопорт зазначає цікаву контроверзу пов’язану з поглядом на сакральне в місті. Дослідник пише про “дві альтернативні системи правил” два різні види простору: абстрактний

геометричний простір та священний простір. Перший, пасує американському середньому заходу, другий – відрізняється від профанного простору, використовуючи якусь космічну модель або прототип, щоб зробити себе придатним для життя. Але знаходить спільний переріз для обох просторів: “обидві вищезгадані просторові категорії являють собою символічний простір. Насправді, абстрактний геометричний простір символізує Америку дев’ятнадцятого століття так само, як священний простір стародавнього китайського міста” [19, с. 12-13]. Ця здатність міського простору виступати символом знаходить свій відбиток в міській формі. Окреме коло питань виникає коли ми визначаємо, що саме може бути сакралізоване в місті та на яких підставах. З одного боку, сакральний простір – досі окреслює весь організований упорядкований світ для людини. З іншого боку – сакральні змісти наповнюють цей організований світ маркерами, при взаємодії з ним для людини відкривається його неоднорідність, як про це писав Роже Кайуа щодо потенціалу набувати сакрального значення. Французький соціолог Анрі Лефевр пропонує свій погляд на центральні об’єкти в місті, як на “міські ікони” [6, с. 142-143]. В есеї “Інші Парижі” дослідник пише, що крім практичної ролі монументів організовувати оточуючий простір та зацікавлювати чітко визначені категорії людей, вони набули також іконічної ролі й виступають корисними орієнтирами та символами. Іконою Парижу Лефевр називає Ейфелеву вежу, з якою конкурують Собор Паризької Богоматері, Церква Серця Христового, Тріумфальна арка. Ці ікони змінюють одна іншу й визначають яким є Париж – релігійним містом, військовим містом, політичним містом.

Осібнo стоїть сакралізація на основі національного конститутивного міфу. Цей світоглядний міф пояснює та визначає долю не просто окремих колективів, але всієї нації, він втілюється в просторі кожного міста де живуть її представники, але найбільшої трансформації зазнають простори столиць. Адже столиці – за Фернаном Броделем – такі важливі через першість міської форми в Європейській культурі відносно до держави. Саме тому європейські столиці зосереджують в собі все що може запропонувати цивілізація, навіть зараз вони є самостійними суб’єктами на міжнародній арені. Перенесення з часом сакрального значення з одних об’єктів в місті на інші – може бути описане як “рух сакрального центру”. Наведемо кілька прикладів такої сакралізації та міського простору.

В дослідженні “Священні кола, публічні площі: мультицентричність американської релігії” (“Sacred circles, public squares: the multicentering of American religion”) колектив вчених досліджує поступове перетворення своєрідної геометричної моделі сакрального центру міста як сакрального кола на поліцентричну модель сакрального в місті. Спираючись на релігієзнавчі дослідження просторів американського міста Індіанapolis, в плані якого центром є коло, автори показали це коло сакралізувалося в якості громадського простору та втілювалося у символічне коло з трьох пам’яток що уособлюють Індіанapolis. Ця тріада має найвищий ступінь важливості для мешканців міста: Коло пам’яток (Monument Circle) – планівний центр міста, що оформився як ансамбль пам’ятників, Плаза Військовий меморіал (War Memorial Plaza) та автодром Індіанapolis Мотор Спідвей “Indianapolis Motor Speedway”. Ці три публічні простори “представили внутрішній поштовх до централізації, до уявлення міста як спільного” [13, с. 27-28]. Але дослідники зазначають “ефемерну природу центральності, як культурної, так і фізичної” [13, с. 30], та неоднорідність центрального простору за його утилітарним сприйняттям. Якщо

від початку в міській еліті Індіанополіса домінував протестантський істеблішмент, який упорядковував простір міста за своїми потребами, в тому числі через зведення високих церков, скупчених навколо центру міста, то згодом місто розцентралізувалося. “До кінця століття влада і могутні люди перемістилися на північ від Кола пам’яток, розтягнувши цей коридор аж до одного з найбагатших передмість країни – Кармела. [Роль] “сакральних” об’єднувачів міста поступово переходили до об’єктів з громадським функціями, таких як пам’ятники Вітчизняної війни та спортивних споруд [13, с. 188-189]. Якщо звернутися до концепції Пітера Бергера щодо ролі релігії в конструюванні соціального порядку, де автор зазначає що соціальний порядок легітимується через віру в наявність сакральних підстав світу і саме відтворення цих підстав в соціальному світі, в. т.ч. і просторово дозволяє бути впевненими що фактично створені “з нічого” уявлення про соціальну реальність є “чимось” – відображенням та імітацією космічного порядку [13, с. 46-47], то виходить що множинність сакральних центрів міста є наслідком змін на рівні ідей, на рівні переконань чим є цей світ.

Іншим прикладом сакралізації міського простору є Берлін з меморіалом убитим євреям Європи в самому центрі столиці Німеччини. Аляйда Ассман пов’язує його зведення з докорінною зміною цінностей, що відбулася у 80-х роках ХХ сторіччя. Дослідниця пише, що “в якості політичного засновницької події Голокост набув останніми десятиріччями характеру громадянської релігії” [1, с. 120]. Тому всі міські простори, що якимось торкаються пов’язаних з цим подій стають незрівнянно важливішими за інші. Такі міські простори локалізують скорботну пам’ять, яка не терпить дискусії й відбиває частину стійких уявлень про світ, “очевидності, які не ставляться під сумнів й не підлягають обговоренню” [1, с. 5]. Навіть Бранденбурзькі ворота, що позначають поєднання двох Берлінів, після падіння стіни, й також виступають своєрідним ієрофанічним (за Еліаде) місцем де сакральне пробивається назовні, не переймають функції найважливішого столичного простору, а більше є туристичним символом.

Схожим чином сакралізувався американський міський простір “Ground Zero” у Нью-Йорку, загалом це позначення досить несподіване, оскільки терміном Ground Zero пояснюють місце яке зазнало вибуху атомної бомби, нульове місце, простір відліку. Американці називають Ground Zero місце на якому стояли вежі-близнюки до теракту 11 вересня 2001 року. Саме 11 вересня в дослідженнях про сакральне в американських містах називають подією, що змінила культуру і націю, Ground Zero було переосмислено як “священний простір”, що впливає на американську ідентичність. Дослідження Ж. Кілд (Jeanne Halgren Kilde) виділяє три контексти значень цього простору: “священна земля”, святість якій надає кров християнських жертв [16, с. 308], ідея відновлення після завданого удару та ідея удару у відповідь за напад [16, с. 307]. Саме поведінка людей відносно цього місця, сприяла осмисленню простору як стихійної святині [16, с. 301], що стверджувала американську громадянську релігію з відповідними ідеями про святість Америки як нації. Існує також і критичний погляд на Ground Zero як сакральний простір. М. Лунд (Martin Lund) визначає його як сакралізоване та інструменталізоване місце для політичних цілей [18, с. 250].

Окремо звернемо увагу на сакралізацію об’єктів культурної спадщини, яка є європейською цінністю та “стражем” міської, й навіть національної, ідентичності. Яскравою ілюстрацією думки можна вважати приклад ставлення

до Триумфальної арки в Парижі під час протестів руху “жовтих жилетів”, що відбувався у 2018 році у Франції. Окрім соціальних змін ці протести мали також і символічний вимір: десакралізацію підстав, що легітимують владу. Багато великих світових ЗМІ написали про пошкодження Триумфальної арки першого грудня 2018 року: “насильницької демонстрації навколо могили невідомого солдата” і пошкодженнях статуї Маріанни – символу Французької республіки нарівні з гаслом “Свобода, Рівність, Братерство”. Німецька газета Spiegel назвала цей розгром “найбільшим символічним успіхом “жовтих жилетів” на даний момент” [12] і вказала, що всі попередні протести в Парижі супроводжувалися штурмом Бастилії або площі Республіки, але Триумфальну арку не чіпали ніколи. Газети вказували, що Президент Макрон, який перебував на той час на Саміті G20 в Буенос-Айресі, по приїзду в першу чергу особисто відвідав Триумфальну арку, щоб побачити її стан. Згідно з матеріалами ЗМІ, президент Франції так прокоментував подію: “Ніяка мета не виправдовує опоганення, наругу над Триумфальною аркою” (that the Arc du Triomphe is defiled) [15]. Визначення “опоганення” – відсилає до релігійного словника (як опоганення храму). Така пильна увага символам на тлі погромів, підпалів і грабежів приділяється не просто так. Спираючись на дослідження французького філософа Ролана Барта про “міф праворуч”, де “міф праворуч” – це взаємодія “гнобленої людини” і “гнобителя”, можемо побачити у французьких протестах спробу певного переустрою об’єднуючих символічних сенсів французького суспільства. Барт веде мову про способи прочитання мови міфу, визначаючи його як деполітизоване слово (де політика розуміється як сукупність людських зв’язків, що утворюють реальну соціальну структуру, здатну творити світ). “Гноблений” творить світ, “тому його мова може бути тільки активною, транзитивною (тобто політичною)”. “Гнобитель”, прагне зберегти існуючий світ, його мова повнокровна, нетранзитивна, подібна пантомімі, театральна, це і є Міф. “Мова одного прагне до переробки світу, мова іншого – до його увічнення” [2, с. 118-119]. У наведеній ситуації політична мова – це все те, що роблять “жовті жилети”, а дії влади – це спроба не дати деконструювати міф. Усі наступні протести відбувалися на тлі закритих Лувру і інших значущих публічних місць, доступ до культурної спадщини обмежувала держава. Адже протести в “серці” міста, захоплення Єлісейських полів, графіті на Триумфальній арці – сприймаються владою як спроби переписування / присвоювання національних символів, бажання змінити тих, хто зараз тлумачить ці символи для народу в якості офіційного органу. Таким чином, сакралізація в місті може бути спричинена відповідністю того чи іншого об’єкта поглядам на долю колективу пануючої політичної ідеології. Може бути унаочненням того, що зберігає колективну ідентичність (в тому сенсі, в якому сакралізується зараз культурна спадщина у Франції як носій цінностей європейської спільноти).

Сакралізація як втілене уявлення про реальність може проглядати в міському профілі, чи міському горизонті, який досліджує Спіро Костоф, й зазначає, що міські орієнтири позначають символ віри городян й особливі досягнення міста [17, с. 254] (ніхто не переплутає якому місту належить горизонт, якщо на ньому буде зображено Ейфелеву вежу, Колізей чи австралійський оперний театр). Якщо зобразити міський горизонт контуром, графічно він нагадуватиме кардіограму, піки якої співпадатимуть з найбільш хвилюючими серце міськими об’єктами.

Для всебічного розкриття проблеми необхідно звернути увагу на

проблему множинності центрів в сучасному місті. Секуляризований міський простір соціальної взаємодії городян вже не стільки тяжіє до чітко визначеного єдиного центру. Сакральне в місті “проривається” в різних його частинах й може бути досліджене відносно до культурних цінностей, що займають місце непорушних релігійних переконань, і ось – сакралізуються культурна спадщина, місця що проживаються через травму колективної пам’яті, місця що забезпечують Поліцентричність відображає культурне різноманіття та є яскравим проявом зміни моноцентричних міст що мали радіальний розвиток (від центру до периферії).

Сучасний німецький філософ Петер Слотердайк констатує схильність урбаністичних передбачень до відходу від фізичної локалізації міських проєктів. Дослідник зазначає, що “є-урбаністика знімає матеріальність та щільність міського простору через безтілесні комунікаційні процеси” [9, с. 666]. Що призводить до формування нового поля дискурсів про місто майбутнього як метаміста, яке супроводжується “романтикою децентралізації та містикою дематеріалізації” [9, с. 666]. В таких розробках тема просторових об’єктів та їх цінність нівелюється. Це призводить до зміни парадигми бачення міста в культурі та суспільстві. Слотердайк визначає місто як “метаколектор”, що гарантує співіснування центрів та не-центрів та “співвідноситься з місцями (організованими просторовими фабрикаціями), в яких люди виявляють або не виявляються можливості для зібрань і використовують або не використовують шанси на комунікацію” [9, с. 666]. В той же час філософ розширює думку до констатації, що така зміна є результатом більш широких сьогоденних світоглядних змін. Слотердайк пише, що спроби по новому досягнути простори метрополій через створення альтернативних аналітичних моделей міст є реакцією на “крах староевропейського централістського раціоналізму” [9, с. 671]. Тобто поява в містах більше ніж одного центру, в тому числі наявність та співіснування кількох сакральних центрів є реакцією на світоглядні зміни в суспільстві і своєчасні дослідження перетворення міських просторів та їх сакралізації в цьому сенсі є своєрідною системою сповіщення.

Висновки. Сакральний каркас міста не є жорстким, а може бути представлений у вигляді ланцюжка сакралізованих об’єктів, які організують сітку міських координат, допомагають новим городянам інтегруватися у міське смислове поле. Нові сакральні простори справляють такий самий вплив, вони обростають міськими ритуалами, засвоюються городянами та вбудовуються у тканину міського життя. Сучасне місто дає можливість викликати до життя ті сакральні ландшафти, яких потребує та чи інша міська ідентичність.

Сучасна сакралізація не зникає, але роздрібнюється, вона може бути охарактеризована як плюральна сакральність, адже місто населене спільнотами, об’єднаними на різних підставах, за різними ознаками і їх сакральне в місті може докорінно відрізнятись від сакрального іншої спільноти. Але також можна виокремити і домінуючі сакральні символи, які тим чи іншим чином стосуються всіх мешканців міста. Цей процес не відбувається без ритуалізації відносин з ним, саме через традицію, ритуал чи комеморативні практики городянин може взаємодіяти з цим сакральним простором і демонструвати/виявляти його статус.

Факти сакралізації сучасного міського простору, вказують на тяглість цього процесу на противагу дослідженням, що схильні говорити про стовідсоткову секуляризацію міського простору. Адже це б звужувало погляд на сакральне в місті лише до розгляду релігійно забарвлених просторів. Згадана

сакралізація міських ландшафтів, просторів, об'єктів та структур, розглядається нами як перспективна тема, що потребує подальшого детального розгляду. Теоретичні дослідження в цьому напрямку можуть допомогти в прогнозуванні ситуацій перетворення міського простору під час громадських протестів та заворушень й зменшення їхнього конфліктного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Ассман, А 2016, Новое недовольство мемориальной культурой, Москва: *Новое литературное обозрение*, 232 с.
2. Барт, Р 1989, Избранные работы: Семиотика: Поэтика, Москва: *Прогресс*, 616 с.
3. Бергер, П 2019, Священная завеса. Элементы социологической теории религии, Москва: *Новое литературное обозрение*, 216 с.
4. Белікова, КО 2014, 'Сакралізація простору міста в умовах секуляризації', *Вісник ДонНУЕТ: наук. журн.- Донецьк. Серія, Гуманітарні науки*, Вип. 2 (62), с. 66-73.
5. Гуржи, КЛ 2017, 'От Sancta Civitas к Идеальным городам: христианский город на пути к светскости', *Религия и История: материалы V Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 20-22 апр. 2017 г.* Минск: Изд. центр БГУ. с. 192-195. Доступно: <<http://elib.bsu.by/handle/123456789/197613>>. [01 Серпень 2021].
6. Лефевр, А 2008, 'Другие Парижи', *Логос: филос.-лит. журн.* № 3 (66), с. 141-147.
7. Лотман, Ю 2010, Архитектура в контексте культуры, Москва: *Фонд "Русский авангард"*, с. 408-420.
8. Сорочук, А 2018, 'Десакралізація простору сучасного міста', *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*, Випуск 21, с. 91-97.
9. Слотердайк, П 2010, Сферы. Плюральная сферология. Том 3. Пена, СПб.: *Наука*, 923 с.
10. Хайдеггер, М 1993, Время и бытие: Статьи и выступления, Москва: *Республика*, 447 с.
11. Birdsall, C & Kalkman, S 2018, 'Making worlds in urban cultural studies', *Journal of Urban Cultural Studies*. – 5:2. pp. 113-23. Available from: <doi: 10.1386/jucs.5.2.113_2>. [01 Серпень 2021].
12. Blume, G 2018, Vive la Trance, *www.spiegel.de*. Available from: <<https://www.spiegel.de/politik/ausland/gelbwesten-proteste-in-frankreich-emmanuel-macron-kommt-immer-zu-spaet-a-1241562.html>>. [02 December 2018].
13. Bodenhamer, DJ & Farnsley II, AE (eds) 2004, Sacred circles, public squares: the multicentering of American religion, Bloomington and Indianapolis: *Indiana University Press*, 239 p.
14. Eliade, M 1959, The Myth of the Eternal Return trans, New York: *Harper Torchbooks*, 176 p.
15. *France protests: What is happening?* 2018, *www.bbc.co.uk*. Available from: <<https://www.bbc.co.uk/newsround/46427610>>. [10 December 2018].
16. Kilde, JH 2011, 'The Park 51/Ground Zero controversy and sacred sites as contested space', *Religions*. 2:4, pp. 297-311. Available from: <doi:10.3390/rel2030297>. [01 August 2021].
17. Kostof, S 1993, The City Shaped: Urban Patterns and Meanings Through History, New York: *Bulfinch Press*, 352 p.
18. Lund, M 2017, "Every day is 9/11!": Re-constructing Ground Zero in three US comics', *Journal of Urban Cultural Studies, Volume 4:1&2*, pp. 241-261. Available from: <doi: 10.1386/jucs.4.1-2.241_1>. [01 August 2021].
19. Rapoport, A 1977, 'Human Aspects of Urban Form Towards a Man-Environment Approach to Urban Form and Design', *Elsevier Ltd*, 448 p.

References:

1. Assman, A 2016, *Novoe nedovolstvo memorialnoj kulturoj* (New Discontent with Memorial Culture), Moskva: *Novoe literaturnoe obozrenie*, 232 s.
2. Bart, R 1989, *Izbrannye raboty: Semiotika: Poetika* (Selected works: Semiotics: Poetics), Moskva: *Progress*, 616 s.

3. Berger, P 2019, *Svyashennaya zavesa. Elementy sociologicheskoy teorii religii (The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion)*, Moskva: *Novoe literaturnoe obozrenie*, 216 s.
4. Byelikova, KO 2014, 'Sakralizaciya prostoru mista v umovah sekulyarizaciyi (Sacralization of urban space in terms of secularization)', *Visnik DonNUET: nauk. zhurn.- Doneck. Seriya, Gumanitarni nauki*, Vip. 2 (62), s. 66-73.
5. Gurzhi, KL 2017, 'Ot Sancta Civitas k Idealnym gorodam: hristianskij gorod na puti k svetskosti (From Sancta Civitas to the Ideal Cities: a Christian city on the way to secularism)', *Religiya i Istorija: materialy V Mezhdunar. nauch.-prakt. konf., Minsk, 20-22 apr. 2017 g. Minsk: Izd. centr BGU*. s. 192-195. Dostupno: <<http://elib.bsu.by/handle/123456789/197613>>. [01 Serpen 2021].
6. Lefevr, A 2008, 'Drugie Parizhi (Other Paris)', *Logos: filos.-lit. zhurn.*, № 3 (66), c. 141-147.
7. Lotman, Yu 2010, *Arhitektura v kontekste kultury (Architecture in the context of culture)*, Moskva: *Fond "Russkij avangard"*, c. 408-420.
8. Sorochuk, A 2018, *Desakralizaciya prostoru suchasnogo mista (Desacralization of the space of the modern city)*, *Visnik Lvivskogo universitetu. Seriya filos.-politolog.studiyi*, Vipusk 21, c. 91-97.
9. Sloterdajk, P 2010, *Sfery. Plyuralnaya sferologiya. Tom 3. Pena (Foams. Spheres III: Plural Spherology)*, SPb.: *Nauka*, 923 s.
10. Hajdegger, M 1993, *Vremya i bytie: Stati i vystupleniya (Time and Being: Articles and Speeches)*, Moskva: *Respublika*, 447 s.
11. Birdsall, C & Kalkman, S 2018, 'Making worlds in urban cultural studies', *Journal of Urban Cultural Studies*. – 5:2. pp. 113-23. Available from: <doi: 10.1386/jucs.5.2.113_2>. [01 Serpen 2021].
12. Blume, G 2018, *Vive la Trance*, www.spiegel.de. Available from: <<https://www.spiegel.de/politik/ausland/gelbwesten-proteste-in-frankreich-emmanuel-macron-kommt-immer-zu-spaet-a-1241562.html>>. [02 December 2018].
13. Bodenhamer, DJ & Farnsley II, AE (eds) 2004, *Sacred circles, public squares: the multicentering of American religion, Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press*, 239 p.
14. Eliade, M 1959, *The Myth of the Eternal Return* trans, New York: *Harper Torchbooks*, 176 p.
15. *France protests: What is happening?* 2018, www.bbc.co.uk. Available from: <<https://www.bbc.co.uk/newsround/46427610>>. [10 December 2018].
16. Kilde, JH 2011, 'The Park 51/Ground Zero controversy and sacred sites as contested space', *Religions*. 2:4, pp. 297-311. Available from: <doi:10.3390/rel2030297>. [01 August 2021].
17. Kostof, S 1993, *The City Shaped: Urban Patterns and Meanings Through History*, New York: *Bulfinch Press*, 352 p.
18. Lund, M 2017, "'Every day is 9/11!': Re-constructing Ground Zero in three US comics", *Journal of Urban Cultural Studies, Volume 4:1&2*, pp. 241-261. Available from: <doi: 10.1386/jucs.4.1-2.241_1>. [01 August 2021].
19. Rapoport, A 1977, 'Human Aspects of Urban Form Towards a Man-Environment Approach to Urban Form and Design', *Elsevier Ltd*, 448 p.